

HARRY POTTER

Ráchel Bícová

Někteří Harryho Pottera zuřivě upalují, jiní zase bezmezně oslavují. Řada dětí si v Británii k vánocům přála jako dárek živou sovu, aby měly stejného mazlíčka, jako jejich knižní hrdina, ačkoliv byly zoology varovány, že to může být ve skutečnosti dosti nebezpečné zvíře. Jiné si nechávají vyšetřit zrak, aby se zjistilo, zda by přece jen nemohly nosit brýle, jako jejich milovaný Harry. Další děti se na stránkách novin rozčilují, že se v nich píše sice o autorce knih o Potterovi, J. K. Rowlingové, ale oni by se raději dozvěděli něco víc o samotném Harrym, jako by to snad měla být reálná, živá osoba. To vše za mohutného jásootu zástupu dospělých, kteří jsou spokojeni, že „děti konečně zase jednou čtou“, a nemilosrdně odsoudí každého, kdo by se byl jen zmínil, že by na knize mohlo být také něco špatného.

Má vlastně vůbec smysl se o tomto tématu bavit? Nakolik je potřeba svůj názor na jakousi knihu veřejně prezentovat? Není lepší si ho nechat pro sebe? Nestačí, že už tak jsou na obou stranách rozvášněné emoce? Takové myšlenky mi táhly hlavou, když jsem byla požádána, abych na toto téma napsala článek.

Nejprve chci ale odpovědět na otázku, kterou jsem v této souvislosti často slyšela: „A četla jsi to vůbec?“ – čtenáři necht' si doplní ironický tón. Takže ano, četla. Článek tohoto typu prostě vyžaduje pečlivou přípravu. Prostudovala jsem také řadu českých i zahraničních článků na dané téma od těch oslavných až po ty zatracující, navštívila dostupné webové stránky různých potteromaniaků (žádnou protipotterovskou jsem zatím neobjevila) a absolvovala několik rozhovorů se zastánci obou stran. Bylo to docela napínavé a dobrodružné zkoumání.

Musím říci, že po přečtení 3 dílů Harryho Pottera jsem názor na tuto knihu musela poopravit. Objevila jsem totiž i některé její pozitivní stránky, které lze bez jejího přečtení těžko skutečně ocenit. Zároveň se ale prohloubilo mé přesvědčení ohledně jejich možných negativních dopadů. Nejprve však stručně shrnutí děje, aby bylo jasné, o čem je vlastně řeč.

Shrnutí obsahu

Knihy o Harrym Potterovi se staly skutečně fenoménem. Byly už byly přeloženy do téměř 50 jazyků. Jen prvního dílu se prodalo přes 100 miliónů výtisků a z jeho původně chudé autorky, svobodné matky, se stala velmi bohatá dáma.

Zatím vyšly první čtyři díly ze zamýšlených sedmi: Harry Potter a Kámen mudrců, Harry Potter a Tajemná komnata, Harry Potter a vězeň z Azkabanu a Harry Potter a Ohnivý pohár.

Ústřední postavou knih je sirotek Harry vyrůstající v rodině své tety, kde je vytrvale všemi tyranizován. To vše až do svých jedenáctých narozenin, kdy vyjde najevo, že se narodil jako čaroděj a jeho rodiče nezahynuli při autonehodě, ale byli zabiti zlým čarodějem Voldemortem. Tehdy ještě malého Harryho však ze záhadného důvodu zabít nedokázal. Proto je Harry považován za někoho zvláštního a má předem zajištěn respekt čarodějnického světa. Vydá se do Školy čar a kouzel v Bradavicích a tam poprvé v životě získá opravdové přátele, mezi nimi především Rona a Hermionu. V Bradavické škole jsou žáci hned na začátku moudrým kloboukem, který každému „vidí do duše“, rozděleni do čtyř kolejí. Harry se dostane do té pro čaroděje „chrabrého srdce“, Nebelvíru, a jeho školní nepřítel Draco Malfoy pochopitelně do té pro zloduchy, Zmijozelu, o které je známo, že z ní vycházejí samí zlí čarodějové. Harry a jeho přátelé se pak učí stále dokonalejším kouzlům a zaříkávadlům či ovládat svou kouzelnou hůlku, používají kouzelné předměty typu pláště neviditelnosti, zažívají typické školní situace, jako psaní domácích úkolů či snášení nespravedlnosti ze strany učitelů. Protože Harry umí dobře létat na koštěti, stane záhy přeborníkem v kouzelnickém sportu famfrpálu. V každém dílu je děj spletitější, Harry se postupně dozvídá více ze své minulosti, znovu a znovu se různými způsoby střetává se zlým Voldemortem a odhaluje další tajemství. Zjistí, že rozumí hadí řeči, objeví kouzelné zrcadlo, Kámen mudrců uchrání před zneužitím, najde Tajemnou komnatu, zachrání život spolužákům, setká se se svým kmotrem, který je považován za zrádce jeho rodičů, ale nakonec se zjistí, že tomu bylo úplně jinak... Těžko popisovat vše do detailů, ale snad nám toto stručné shrnutí postačí.

Může co dobrého přijít z Bradavic?

Co lze na knize ocenit? Především je to kniha vtipná. Autorka má dobrý smysl pro humor, který se

projevuje především v detailech: učebnice o kouzelných tvorech Obludné obludárium, která kouše, fotografie, na kterých se mohou na vás postavy zničeho nic zašklebit nebo vám zamávat, nástupiště vlaku, které má číslo devět a tři čtvrtě, lentilky, které chutnají pokaždé jinak – některá je čokoládová, jiná ale třeba i špenátová, játrová či dršťková, byrokratické Ministerstvo kouzel... a tak by se dalo pokračovat. Tento odlehčený tón se žel s každým dalším dílem kamsi vytrácí.

Prostředí je vykresleno tak mistrně, až čtenáři přímo vystává před očima. Kniha má také stále znovu překvapující, dobře vystavěnou zápletku a dá se považovat za dobrou detektivku. Zápletky je navíc s každým dalším dílem složitější a zajímavější, i malé detaily se ukazují později jako důležité a to udržuje čtenáře v napětí.

Motiv přátelství a ochoty k vzájemné oběti v knize také nelze přehlédnout. Tato přátelství procházejí různými zkouškami a nedorozuměními, které se však vyřeší a vztah je pak v konečném důsledku posílen. V knize můžeme rovněž objevit silný motiv rodičovské lásky, která Harrymu nejen zachránila život, ale je mu i inspirací a dodává mu sílu a odvahu v dalším životě. Kladní hrdinové mají své slabé stránky a jsou velmi lidské. Je také sympatické pozorovat jejich zranění, ať už jde o první pubertální zmatky se zamilovaností nebo o to, jak se učí u druhých rozlišovat dobré charakterové vlastnosti. Navíc knize prospívá dobrý, místy velmi nápaditý český překlad. Tolik tedy nesporná plus knih o Harry Potterovi.

Jak může tak skvělá kniha někomu vadit?

Po výše uvedeném popisu kladů Harryho Pottera by se mohlo zdát, že lepší knihu bychom snad dětem už ani nemohli přát. Nyní se proto pokusím popsat, které principy a hodnoty v této knize obsažené považují naopak za zavádějící a nebezpečné.

Chybí absolutní měřítko

V knize chybí absolutní autorita, pravda nadřazená našemu vlastnímu úsudku. Hrdinové jednají tak, jak jim v tu chvíli zrovna „připadá“ nejlepší. To vše se děje často kvůli nějakému „vyššímu cíli“. Pochopitelně, v životě existují situace, kdy jednáme proti pravidlům a je to v pořádku. Rachab lží chránila zvědy a Corrie Ten Boom také nešla Židy udat na gestapo. Nicméně tato kniha je na neustálém porušování pravidel založená natolik, až na člověka padá pocit beznaděje, že legální cestou se nedá dobrat pozitivního výsledku (kolik podnikatelů jsme již slyšeli říkat něco podobného?). Harry prostě následuje své vnitřní instinkty a jedná podle nich. Porušuje pravidla, pokud se mu to hodí, lže, podvádí a krade. Za své přestupky proti školnímu řádu není v podstatě nikdy potrestán. Je „vyvolený“ a tak mu prostě všechno nakonec nějak projde. A to i ve chvíli, kdy v něm hryže svědomí a je si vědom, že udělal něco, co je zakázané. Pokud se někdo dožaduje, aby byl Harry potrestán, je vždy zesměšňován a líčen negativně jako jakýsi hnidopich a otrapa. To ostatně vyjadřuje atmosféru dnešní doby: „Dělej si, co chceš, jak to cítíš.“

Dalo by se namítnout, že zlo je přece v knize symbolizováno jasně stranou mocností Zla a jejím hlavním představitelem čarodějníkem Voldemortem, a že ti, kteří na jeho stranu nepřešli, tedy stojí na té správné straně. Jelikož ale chybí jakákoliv vyšší, absolutní autorita, kdo vlastně určí, proč by ta dobrá strana měla být dobrá? A jaký je vlastně důvod pro to, být na té či oné straně?

Harry Potter nepotřebuje Boha. Žije ve světě, kde není žádná duchovní dimenze, ve světě, kde – pokud chcete dosáhnout správného cíle – není nemorální manipulovat s lidmi kolem sebe. V tom se zračí lidská arogance, která je přesvědčená o tom, že dokážeme sami rozlišit dobro a zlo, arogance, která zvítězila již v ráji.

Na tom lze i jasně vidět rozdíl mezi touto knihou a např. C. S. Lewisovými Letopisy Narnie. Lewis děti zve do světa, kde je Boží autorita nejen uznávána, ale i oslavována, do světa, který stojí na Jeho dobrotě a péči. Rowlingová je místo toho zve do světa, kde je čarodějnictví „neutrální“ a kde autorita jednotlivce je odvozována od jeho moci nebo chytrosti.

Předurčenost

To, že Harrymu vše projde, protože je „vyvolený“, jsem již zmínila. Další postavy však také žijí v osudové předurčenosti. Čarodějem se člověk nemůže stát, už se tak narodí. O těch, kteří studují na bradavické koleji Zmijozelu, je předem jasné, že se z nich stanou zlí čarodějové. Čarodějové představují vyšší kastu společnosti a jejich okultní znalosti jim zajišťují převahu nad obyčejnými smrtelníky. Ti jsou prezentováni jako v podstatě vždycky hloupí, přinejlepším pak nudní. Pokud nejste jedním z vyvolených, nemáte na výběr. Čeká vás obyčejný, banální život. Nemůžete to změnit a je-li magie metaforou pro duchovní hodnoty, pak pro vás není naděje – prostě jste se špatně narodili.

Žádná milost

Ve světě založeném na výše určených pravidlech není místo pro milost. (Rozumějte mi dobře – omlouvání špatných skutků není to samé co milost). Takový svět není příliš radostné místo k životu. Je temný, smutný a nikdo neví, kdy na hrdiny zlo zase zaútočí a zda se mu vůbec ubrání. Harry má hezké vztahy se svými přáteli a síla přátelství je klad knihy, na který je často poukazováno. Nicméně Ježíš nás povolává k ještě vyšší lásce, kterou je láska k nepřátelům, a k odpuštění. Dosud však Harry Potter nic z toho neprojevil. Nepřátelé jsou přece od toho, abychom je nenáviděli a bojovali proti nim.

Okultismus

V knize obsažené okultní praktiky jsou Bohem jednoznačně zakázané. Bylo to právě nedodržování zákazu těchto praktik, které vedlo Izraelity do Babylónského zajetí. Odmítnutí všech okultních praktik je součástí monoteismu a morálních hodnot, které z něho vyplývají.

V knihách o Harry Potterovi se nejedná jen o nějaké nevinné „čáry máry fuk“ typu Tři oříšky pro Popelku. Na jednu stranu působí řada používaných kouzel směšně a daly by se považovat za jistou parodii na čarodějnictví. Pod touto slupkou se však skrývá něco závažnějšího. Učitelé v Bradavické škole dokáží používat skutečnou magii, jejich zaříkadla jsou účinná. Očekává se, že studenti postupně dosáhnou v používání čar vyšších úrovní. Dospělí čarodějové smí také používat svá kouzla na mudlech, jak jsou v knize nazýváni „obyčejní“ lidé (rozuměj ne-čarodějové). Jak podotkl Rober Pytlík ve svém článku pro Život víry, kniha je tak popisná, že „může být velmi těžké dětem vysvětlit, že obchod s okultní veteší ve vedlejší ulici nemá s příběhem Harryho Pottera nic společného.“

Lindy Beamová z Focus on the Family pak vidí hlavní nebezpečí knihy ne v tom, že by byla přímou pozvánkou kokultismu, ale to, že čarodějnictví v ní není prezentováno realisticky. Místo toho je představováno pozitivně. A díky tomu se skutečně děje to, na co poukazuje řada křesťanských kritiků Harryho Pottera: ve společnosti dochází k určitému otupení ostražitosti vůči čarodějnictví. Rowlingová sama prohlásila, že nevěří v magii, kterou její knihy obsahují, a že jejím záměrem není navádět děti k čarodějnictví. „Nesnažím se nikoho svádět k černé magii. To je to poslední, o co by mi šlo... Můj čarovný svět je svět představitosti. Myslím, že to je morální svět.“ Nicméně v rozhovoru pro abnNEWS.com praktikující čarodějnice Phyllis Currotová řekla: „Samozřejmě, v Harry Potterovi vidíte čaroděje dělat věci, které v reálném životě nedělají. Ale je to pozitivní. Jsou přátelští. Jsou dobří. Tato kniha může změnit to, jak nás lidé vnímají.“

Stupňuje se temnota

Jak jsem již řekla, odlehčený a vtipný tón knihy se postupně vytrácí. Zatímco při prvním dílu se i dospělý často válí smíchy, při druhém, natož při třetím mu už spíše běhá mráz po zádech. V těchto souvislostech mě zaujal komentář Stevena Spilberga, známého režiséra. (Pozn.: první díl Harryho Pottera byl již zfilmován jiným režisérem a běží i v našich kinech.) Spilberg se nechal slyšet, že třetí potterovská kniha je „naprosto geniální“. „Ta první mě jako tvůrce moc neoslovila,“ uvedl, „ale ta třetí je mnohem temnější, ezoteričtější a pro mě osobně zajímavější. Kdyby mi ji nabídli, souhlasil bych.“ Temnoty skutečně přibývá a magie získává na stále větší dokonalosti. Pro řadu dětí může být také náročné strávit míru násilí, které je v knize obsažené. Líčení bitev je velice realistické a popisné. Shodla jsem se s dvěma dalšími dospělými, že jsme si třetí díl již museli „dávkovat“, abychom neměli strach. Možná vám připadám útlocitná, ale to je řada dětí také.

Chybí dospělý, kterému lze důvěřovat

Harry a jeho dětské přátelé jsou vlastně velmi osamělí. Dokonce ani k hodným dospělým, jako je ředitel školy Brumbál, si nedojdou včas pro radu. Nikomu plně nedůvěřují, vše se snaží nějak zvládnout sami a pomoc dospělých přijímají jen na poslední chvíli. Opět to odráží duch dnešní doby: „vše musím zvládnout sám, nesmím projevit slabost“. Jen že doufám, že se mi podaří své děti vychovat jinak.

Takže nechat děti číst Harryho Pottera, nebo ne?

Na tuto otázku neexistuje jednoduchá odpověď. Lindy Beamová správně upozorňuje, že je potřeba si uvědomit, že pouze se Harrymu Potterovi vyhýbat, je defenzivní postoj. A ačkoliv náš krátkodobý cíl je defenzivní (ochránit své děti před negativním vlivem společnosti), náš dlouhodobý cíl je ofenzivní (proměnit společnost zevnitř). K jeho dosažení je potřeba, abychom byli jako křesťané vyzbrojeni dobrou znalostí jak Písma, tak i falešných duchovních vlivů a myšlenkových proudů, se kterými bojujeme. Pokud je tedy vaše dítě již starší a dosáhlo i určité duchovní a duševní zralosti, je možné využít knihy,

jako je Harry Potter, ke společnému hledání a diskusi. To, že jsou konfrontovány s myšlenkami, které nejsou biblické, přispěje k tomu, aby se zamyslely nad tím, čemu vlastně věří a proč. Pomůže jim to porozumět světu, ve kterém žijí, aby mu byly solí a světlem, a k tomu, aby dokázaly mít dlouhodobý vliv na naši společnost. Je dobré využít dětské zvědavosti. Děti třeba nikdy před tím nepřemýšlely nad tím, co říká Bible o čarodějnictví, ale takhle se budou nejen ptát, ale také si pamatovat odpovědi. Je také důležité jim pomoci, aby se naučily dobře komunikovat svá přesvědčení druhým lidem. Jen proto, že máme „poznání“, z nás ještě nečiní laskavé, pokorné lidi, kteří jsou schopni inteligentním způsobem sdílet pravdu s těmi, kteří o ni stojí.

Zároveň jsou ale děti, které ještě nejsou pro takový druh konfrontace zralé a může jim zbytečně ublížit. Nakoliki můžeme troufnout nechat je ponořit se do četby knihy, která obsahuje zjevně zavádějící principy a hodnoty?

Jako rodiče máme zodpovědnost za to, abychom přiváděli děti k pravému zdroji pravdy. Máme obrovskou zodpovědnost za to je chránit před negativními vlivy. Jednou se budeme vykazovat z toho, zda jsme nedopustili, aby byl „sveden jeden z maličkých“ (Mat 18,6). Proto se musíme pečlivě zabývat všemi pochybnostmi, které máme ohledně toho, zda je něco pro naše děti dobré, nebo ne. Necháte své děti číst Harryho Pottera, nebo ne? Pokud ano, proč? Pokud ne, proč? Ať se rozhodnete jakkoliv, musíte vědět, z jakých důvodů jste toto rozhodnutí učinili.

Lepší příběh

Proč vlastně knihy o Harry Potterovi řadě křesťanům vadí? Je to jen kvůli již zmíněným negativním stránkám knihy jako je okultismus, chybějící absolutní hodnoty a tak dále? Možná je to i tím, že známe jiný, lepší příběh...

Ve době starého pohanství nebyla naděje na vykoupení. Život byl krátký a plný úzkosti. Lidé se obraceli k těm, jejichž okulní umění jim mělo zajistit alespoň nějakou ochranu před nástrahami, které je obklopovaly, ale nacházeli jen slabou útěchu.

Do tohoto temného světa však přišlo vysvobození. Jednoho dne zástup obyčejných lidí začal vyprávět nový příběh. Nebyl o nějakém úžasném mocném čaroději, silném bojovníkovi, či jasnovidné věštkyni, kteří by pouštěli stejnou hrůzu jako ti, proti kterým měli údajně bojovat. Místo toho vyprávěli o tom, jak Bůh Stvořitel přišel na tuto zem jako dítě, žil náš život a zemřel naší smrtí a pak vstal z mrtvých. Byl to příběh o nevinné krvi prolité za naši vinu, o příslibu věčného života, o Boží lásce a milosti. Ježíš není žádný Superman nebo E.T. Byl to člověk jako my. Cítil jako my, měl své limity jako my, ale pod pomazáním Ducha svatého přinesl naději. Zemřel jako oběť za druhé, strhl pokrytcům masku náboženství, čelil satanovi svou spravedlností a získával cynická lidská srdce svou bezpodmínečnou láskou. Ježíšova pokora ostře kontrastuje s nadutostí lidských hierarchií. Evangelium nečiní rozdíly – každý může přijmout spásu v Ježíši Kristu. Jeho spasení je tu pro čaroděje i pro mudly. Duchovní růst není založen na zvládnutí nějakých praktik. I ten nejobyčejnější křesťan se může modlit v autoritě Ježíšova jména, dary Ducha svatého jsou zde pro každého věřícího a i ten nejmenší z nich je posazen s Kristem v nebesích „vysoko nad každou mocností“ (Ef 1,21). Ve světle tohoto příběhu jsou hodnoty Harryho Pottera opravdu chudé.

Ježíš přišel, aby nás vykoupil. Pro mnohé je však představa, že potřebují odpuštění, že je nezbytné, aby se za někoho obětoval, že nestačí lidská snaha a moudrost, nepřijatelná. V lidech je stále hluboko zakořeněná touha být „jako bohové“, ale bez Boha a Jeho milosti. A nejspíš právě proto tento příběh, tak jiný od všech ostatních, stále provokuje svět.

Použitá literatura:

- Anderson, N., Vander Hookovi, P. a S.: Pod Boží ochranou, Samuel, Biblická práce pro děti, Praha, 2001
- > Anderson, N., Russo, S.: The Seduction of Our Children, Harvest House Pub., Oregon, 1991
- Baldýnský, T.: Potteromanie vrcholí, MF Dnes, 2. února 2002
- Beam, L.: What Shall We Do With Harry?, Plugged in, Focus on the Family, 2002
- Houghton, J.: A Closer Look at Harry Potter, Kingsway, Eastbourne, 2001
- Pytlík, R.: O Harry Potterovi bez emocí, Život víry
- Phillips, P.: Turmoil in the Toybox, Starburst Pub., Lancaster, 1986
- Rowlingová, J.K.: Harry Potter 1.-3. díl, Albatros, Praha 2000 – 2001

Bohem zakázané okultní praktiky:

1. Kouzlení

Ovlivňování lidí či dění kolem sebe pomocí kouzel a zařikávání. Může být použit lidský hlas nebo i hudba a cílem bývá udržet druhou osobu pod svou kontrolou. (Lev 19, 26; Deut 18, 10-12 ; 2. Par 33,6 ; 2. Král 17,17 ; Iz 19,3 ; Iz 47, 8-11 ; Jer 27,8 ; Dan 1,20)

2. Čarodějnictví

Praktiky zahrnující komunikaci se zlými duchy a používání magie. Používání moci získané od zlých duchů. (Ex 22,18 ; Deut 18,10-12 ; 2. Par 33,6 ; 1. Sam 15,23 ; Gal 5,19-21 ; Jer 27,9 ; Iz 47,9 ; Zj 21,8)

3. Jasnovidectví

Předpovídání budoucnosti pod vlivem jiného ducha než Ducha svatého. (Deut 18,10-14 ; Joz 13, 22 ; 2.Král 17,17 ; Mal 5,12-15 ; Jer 27,8-9 ; Jer 29,8-9 ; Sk 16,16-24)

4. Věštění

Předpovídání budoucnosti podle různých znamení. (Iz 47,12-15 ; Joz 13,22 ; Mal 5,12-15 ; Sk 16,16-18)

5. Vyvolávání duchů

Komunikace s mrtvými za účelem magického zjevení budoucnosti nebo ovlivnění běhu událostí. (Deut 18,11 ; 1. Sam 28,1-25 ; Iz 8,19 ; 1. Par 10,13-14)

6. Astrologie

Věštění založené na předpokládaném vlivu postavení hvězd na lidský život a pozemské dění. (Iz 47, 12-15 ; Jer 10,2 ; Dan 1,18-20 ; Dan 2,1-49 ; Dan 4, 1-37 ; Dan 5, 7-15)

Původně vyšlo v časopise Život víry.